

Το “ΟΧΙ” που ενώνει

Έφη Δημοπούλου, Καθηγήτρια Σ.Α.Τ.Μ.-Μ.Γ., Ε.Μ.Π.

Εορτασμός της επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940

Αξιότιμε κύριε Πρύτανη του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, αξιότιμοι κύριοι Αντιπρυτάνεις και Κοσμήτορες, αγαπητοί συνάδελφοι, αγαπητοί σπουδαστές, και σπουδάστριες, κυρίες και κύριοι, ανταποκρίθηκα στην πρόσκληση του Πρύτανη, γνωρίζοντας το βάρος της ευθύνης να μιλήσω για μία τέτοια σημαντική επέτειο, χωρίς να έχω την ιδιότητα του ιστορικού. Η πρόκληση για εμένα ήταν να απαντήσω στο ερώτημα:

“Τι σημαίνει για εμάς και για το Πολυτεχνείο σήμερα το “ΟΧΙ”; Πώς μπορούμε να μεταφέρουμε το πνεύμα εκείνης της ημέρας στις σύγχρονες προκλήσεις; “

Οκτώβρης 1940, τα μαθήματα στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο επρόκειτο να ξεκινήσουν κανονικά στις 4 Νοεμβρίου. Όμως, στις 28 Οκτωβρίου τα χαράματα, οι σειρήνες ηχούν στην Αθήνα: Ο Ιωάννης Μεταξάς, έχει λίγες ώρες νωρίτερα, απορρίψει το ιταλικό τελεσίγραφο, που του επέδωσε ιδιόχειρα ο Ιταλός Πρέσβης Emmanuele Grazzi λέγοντας «Alors, c'est la guerre”. Η φράση αυτή θα αποκτήσει συμβολικό χαρακτήρα, και θα μετουσιωθεί στο περήφανο ΟΧΙ, του εθνικού ενθουσιασμού και της ομοψυχίας. Η κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου στις 28 Οκτωβρίου 1940 ανέστειλε την έναρξη των μαθημάτων, λόγω της επιστράτευσης και των πολεμικών εξελίξεων που ακολούθησαν.

Στο Πολυτεχνείο του 1940 λειτουργούσαν 5 ανώτατες σχολές: των Πολιτικών Μηχανικών, των Μηχανολόγων-Ηλεκτρολόγων, των Αρχιτεκτόνων, των Χημικών Μηχανικών και των Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών. Το διδακτικό προσωπικό αποτελείτο από 46 καθηγητές, ενώ ο αριθμός των φοιτητών σε όλο το Πολυτεχνείο το 1940 ήταν 677 (με συγκινεί όταν σκέφτομαι ότι ένας από αυτούς ήταν ο πατέρας μου, πρωτοετής τότε πολιτικός μηχανικός, που μου μετέφερε το κλίμα ενθουσιασμού και εθνικής ομοψυχίας ανάμεσα στους φοιτητές του Πολυτεχνείου)!! Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο εκείνη την περίοδο εξελισσόταν σε σημαντικό κέντρο τεχνολογικής και επιστημονικής εκπαίδευσης,

Το επάγγελμα του μηχανικού κατακτούσε μια ισχυρή θέση στην ιεραρχία των θεσμών του Ελληνικού κράτους. Κοινή ήταν η πεποίθηση ότι τα τεχνικά επιτεύγματα και η ανάπτυξη της Ελλάδας οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στο Πολυτεχνείο και τους μηχανικούς του.

Ο πόλεμος και μετέπειτα η κατοχή, αναδιέταξαν τις δομές της ελληνικής κοινωνίας και διατάραξαν την κανονική ροή της λειτουργίας του ιδρύματος: τα μαθήματα σταμάτησαν, το κεντρικό κτήριο στην Πατησίων χρησιμοποιήθηκε από τον Ερυθρό Σταυρό ως νοσοκομείο και κέντρο παροχής ιατρικής βοήθειας. Η επανάληψη της εκπαιδευτικής διαδικασίας θα επιχειρηθεί τον επόμενο χρόνο, σε ένα πλαίσιο διαφορετικό από τα προπολεμικά ισχύοντα. Στο διάστημα αυτό, το Πολυτεχνείο κλείνει και ανοίγει πολλές φορές, υποκείμενο στις ταραγμένες συνθήκες της συγκυρίας. Πρώτانه από το 1939 έως το 1941, ο Νίκος Κιτσίκης, καθηγητής Εφαρμοσμένης Στατικής, τον οποίο διαδέχεται για τη επόμενη διετία (1941-1943) ο Ιωάννης Θεοφανόπουλος, καθηγητής Στοιχείων Μηχανών και Λεβήτων. Τα νέα δεδομένα για το ΕΜΠ δείχνουν αύξηση του αριθμού των 162 εισακτέων (το 1941), ενώ με κυβερνητική παρέμβαση, θα προστεθούν και 450 Ευέλπιδες, μετά το κλείσιμο της Σχολής των Ευελπίδων, αλλάζοντας τη φυσιογνωμία του ιδρύματος.

Η σημαντική ομοψυχία στην ελληνική κοινωνία κατά την περίοδο του 1940, ήταν έντονα παρούσα και στις τάξεις των φοιτητών, των καθηγητών και του προσωπικού του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Το Πολυτεχνείο του 1940 συνέβαλε καταλυτικά στους αγώνες της εποχής, όχι μόνο μέσω της ενεργού συμμετοχής των φοιτητών και των καθηγητών στην Αντίσταση, αλλά και μέσω της παροχής τεχνογνωσίας στην πολεμική προσπάθεια, αναδεικνύοντας την αξία της επιστημονικής γνώσης στην υπηρεσία του κοινού καλού. Πολλά είναι τα παραδείγματα αυτής της πολυδιάστατης δράσης, όπως:

1. Η κατασκευή και υποστήριξη αμυντικών έργων στην Αλβανία (1940-1941)
2. Η επιστημονική και τεχνική συνεισφορά στην Αντίσταση, με την κατασκευή αυτοσχέδιου οπλισμού και μηχανισμών σαμποτάζ
3. Η πρόσβαση και αξιοποίηση πληροφοριών για αντιστασιακές επιχειρήσεις

4. Η οργάνωση του ΕΑΜ Πολυτεχνείου, με κεντρικό ρόλο στην καθοδήγηση δράσεων, και βέβαια
5. Η ανοικοδόμηση μετά την απελευθέρωση, με την αποκατάσταση κτηρίων και υποδομών, που συνέβαλε στην ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας.

Η απειλή κατά της εθνικής κυριαρχίας, κινητοποίησε τον ελληνικό λαό στο σύνολό του, ανεξαρτήτως ηλικίας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων. Ο λαός ανταποκρίθηκε άμεσα, με πνεύμα πατριωτισμού και αλληλεγγύης. Το πνεύμα του ΟΧΙ καθώς και η ενότητα που προκάλεσε, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για την ελληνική κοινωνία, διαμορφώνοντας το μέλλον της χώρας, και εμπνέοντάς τις επόμενες γενιές.

Τι σημαίνει όμως για εμάς σήμερα το «ΟΧΙ»? Πόσο μπορούμε να αντλήσουμε από το πνεύμα εκείνης της ημέρας για να αντιμετωπίσουμε σύγχρονες προκλήσεις? Μπορεί η συλλογική αυτοσυνειδησία που χαρακτήρισε τους φοιτητές, τους καθηγητές, αλλά και την ευρύτερη κοινότητα του 1940 να έχει απήχηση σήμερα?

Το "ΟΧΙ" ήταν σύμβολο εθνικής ενότητας και συλλογικής συνείδησης, σε αντίθεση με την εποχή μας, όπου ο ατομικισμός κυριαρχεί. Σήμερα δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στην προσωπική ταυτότητα, την ιδιωτικότητα και την αυτονομία, συχνά εις βάρος των συλλογικών αξιών και των παραδοσιακών κοινοτήτων. Αυτή η μετατόπιση, προσφέρει μεν τη δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης, και επιδίωξης προσωπικών στόχων, αλλά αποδυναμώνει την αίσθηση της ενότητας και της συλλογικής δράσης.

Ποια είναι όμως τα κύρια χαρακτηριστικά της σύγχρονης εποχής του ατομικισμού;

1. Είναι η *προσωπική ελευθερία και η αυτοπραγμάτωση*, με την έννοια ότι οι άνθρωποι εστιάζουν στην επίτευξη των ατομικών τους στόχων και στην καλλιέργεια των προσωπικών τους δεξιοτήτων, προτιμήσεων και ταυτοτήτων.

2. Η Ανεξαρτησία από συλλογικές ταυτότητες, δηλαδή η απομάκρυνση από τις παραδοσιακές μορφές κοινωνικής συμμετοχής, όπως είναι η οικογένεια και η θρησκεία, με την επιλογή ενός πιο ατομικιστικού τρόπου ζωής.
3. Η επίδειξη ατομικών ταυτοτήτων που εκφράζεται μέσω καταναλωτικών επιλογών προϊόντων και υπηρεσιών.
4. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, που ενισχύουν την τάση για αυτοπροβολή και τη δημιουργία εικονικών κόσμων, όπου η απομόνωση από την πραγματική κοινωνική αλληλεπίδραση γίνεται πιο έντονη.

Ιδιαίτερα σε ένα τεχνοκρατικό πλαίσιο, -όπως ενός τεχνολογικού ιδρύματος-, στην αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων, κυριαρχεί η εξειδίκευση, η εξατομίκευση και η έμφαση στην ατομική ευθύνη και αποδοτικότητα, διαμορφώνοντας μια κουλτούρα που ενισχύει ακόμα περισσότερο τον ατομικισμό. Αυτή η προσέγγιση, ενώ επιδιώκει τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και την επίλυση προβλημάτων με επιστημονικές και τεχνολογικές μεθόδους, συχνά οδηγεί σε αποδυνάμωση των συλλογικών αξιών και της κοινωνικής αλληλεγγύης, δεδομένου ότι:

1. Τα ψηφιακά εργαλεία προάγουν την ατομική αποδοτικότητα, καθιστώντας το προσωπικό επίτευγμα κεντρικό άξονα επιτυχίας.
2. Η τεχνοκρατική σκέψη ευνοεί τον ανταγωνισμό, δίνοντας έμφαση περισσότερο στην ατομική πρόοδο παρά στις συλλογικές μορφές συνεργασίας και,
3. Η ανάπτυξη των εφαρμογών ψηφιακής επικοινωνίας και συνεργασίας, οδηγεί σε έναν τύπο απομόνωσης που περιορίζει την ανάγκη για φυσική αλληλεπίδραση.

Από την άλλη, παρά το γεγονός ότι ο ατομικισμός και οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις έχουν περιορίσει τη συλλογική δράση, σε πολλές πτυχές της ζωής εξακολουθούν να υπάρχουν ισχυρές δυνάμεις που ενθαρρύνουν τη συνεργασία, την αλληλεγγύη και την αίσθηση κοινότητας, ακόμα και αν προσαρμόζονται σε νέο πλαίσιο. Τέτοιες δράσεις είναι:

1. Τα *ακτιβιστικά κινήματα* που έχουν αναδειχθεί παγκόσμια και που βασίζονται στη συλλογικότητα, όπως για την κλιματική αλλαγή, τη φυλετική ισότητα, τα δικαιώματα των γυναικών, κ.ά.
2. Οι *οικονομίες της συνεργασίας*, όπως οι συνεταιρισμοί, η κοινή χρήση πόρων και η αλληλέγγυα οικονομία είναι μερικά μόνο παραδείγματα όπου οι άνθρωποι επιστρέφουν σε μορφές συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης.
3. Η *δημιουργία ψηφιακών κοινοτήτων*, γύρω από κοινά ενδιαφέροντα, αξίες ή στόχους, όπου οι άνθρωποι βρίσκουν νέες μορφές συλλογικότητας σε ψηφιακούς όμως χώρους.

Σε περιόδους όπου ο ατομικισμός ενισχύεται, έννοιες όπως η ενότητα, η αυτοθυσία και ο πατριωτισμός μπροστά σε μια μεγάλη απειλή, όπως συνέβη το 1940, μπορούν να μας καθοδηγήσουν προς την αναζήτηση ισορροπίας μεταξύ της ατομικής ελευθερίας και της συλλογικής ευθύνης? Το ιστορικό «ΟΧΙ» μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για την αντιστροφή της τάσης προς τον ατομικισμό, εμπνέοντας την ανάδειξη της συλλογικότητας και της ενότητας σε έναν σύγχρονο, μεταβαλλόμενο κόσμο? Πως μπορεί το πνεύμα του «ΟΧΙ» να επιδράσει και να κινητοποιήσει την κοινωνία, ώστε να αντιστραφεί η σημερινή πορεία? Για να γίνει αυτό, πρέπει:

1. Να ορίζεται κοινός σκοπός και κοινός στόχος
2. Να αναδεικνύονται οι συλλογικές αξίες, όπως διαχρονικά είναι η αξιοπρέπεια και η ελευθερία
3. Να δημιουργηθούν ισχυρές συλλογικές ταυτότητες, που να υπερβαίνουν τα ατομικά συμφέροντα.
4. Να επανασυνδεθούμε με την ιστορική και πολιτιστική μνήμη, μέσω της ενεργοποίησης συμβολισμών και αφηγημάτων.
5. Να δημιουργούνται κίνητρα για την επίτευξη αυτών των στόχων

Έτσι, το «ΟΧΙ», λειτουργεί ως ένα σύμβολο που δεν αντιστέκεται απλά στην απειλή, αλλά ενεργοποιεί τις δυνάμεις της συλλογικότητας.

Θα ήθελα να κλείσω την ομιλία, αναφερόμενη στο ρόλο της εκπαίδευσης και του πνεύματος του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου στην αναστροφή της τάσης αυτής προς τον ατομικισμό, και την ενίσχυση της συλλογικής συνείδησης.

Η ιστορία του Πολυτεχνείου μας υπενθυμίζει ότι η δημοκρατία και η ελευθερία κατακτούνται μέσα από αγώνες και θυσίες, ενώνοντας διαφορετικά κομμάτια της ελληνικής κοινωνίας, όταν αυτή μάχεται για κοινά ιδανικά και αξίες.

Καθώς το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο αποτελεί έναν από τους πιο ιστορικούς ακαδημαϊκούς και κοινωνικούς θεσμούς της χώρας, η επιρροή του στη διαμόρφωση συλλογικής συνείδησης πηγάζει από παράγοντες, όπως είναι:

1. Ο *ιστορικός και κοινωνικός* του ρόλος, δεδομένου ότι «ήταν πάντα εκεί», στις σημαντικές κοινωνικές και πολιτικές στιγμές της νεότερης Ελλάδας.
2. Η *ακαδημαϊκή του παράδοση*, που προωθεί τη συνεργασία και την ομαδικότητα στην εκπαίδευση και διαμορφώνει κουλτούρα συλλογικής συνείδησης, ικανής να επιλύει σύνθετα προβλήματα.
3. Επίσης είναι η *συμμετοχή του στον κοινωνικό διάλογο*, μιας και οι φοιτητές του συμμετέχουν ενεργά σε συζητήσεις και δράσεις σχετικά με κρίσιμα ζητήματα τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας, περιβαλλοντικής προστασίας και κοινωνικής δικαιοσύνης, ενισχύοντας την αίσθηση ευθύνης τους ως πολίτες και επιστήμονες για το κοινό καλό.
4. Είναι το *πνεύμα αλληλεγγύης*, που προωθεί την κοινωνική ευαισθητοποίηση απέναντι σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα.
5. Τέλος, αλλά εξίσου σημαντικό παράγοντας είναι, η *σχέση επιστημονικής γνώσης και κοινωνίας*, που σημαίνει ότι η εκπαίδευση στο Πολυτεχνείο συνδέεται άμεσα με την ιδέα ότι η επιστημονική γνώση υπηρετεί την κοινωνία. Έτσι ενισχύεται η συλλογική συνείδηση των φοιτητών, οι οποίοι αναγνωρίζουν ότι η εργασία τους ενέχει και κοινωνική ευθύνη.

(Επίλογος)

Ο ρόλος του Πανεπιστημίου και της εκπαίδευσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τη συλλογική συνείδηση. Το Πολυτεχνείο, ως ίδρυμα τεχνικής και επιστημονικής γνώσης, ως κέντρο παραγωγής καινοτόμων ιδεών και τεχνογνωσίας, λειτουργεί μεν σε ένα τεχνοκρατικό πλαίσιο, αλλά δεν περιορίζεται μόνο στον τεχνοκρατικό του ρόλο. Ιστορικά, έχει αποτελέσει και χώρο έκφρασης κοινωνικής ευαισθησίας και πολιτικού ακτιβισμού, όταν οι φοιτητές ανέδειξαν την αξία της συλλογικής δράσης και της αλληλεγγύης, τόσο το 1940, όσο και αργότερα με την εξέγερση του 1973.

Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, ως κορυφαίο εκπαιδευτικό ίδρυμα, συνεχίζει να προωθεί αυτές τις αξίες μέσα από την εκπαίδευση και την έρευνα. Καλλιεργεί στους φοιτητές την ευθύνη απέναντι στην κοινωνία και την ανάγκη για πρόοδο, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση μιας νέας γενιάς πολιτών που κατανοούν τη σημασία της συλλογικής δράσης.

Σε μια εποχή γεμάτη προκλήσεις, η δέσμευση του ΕΜΠ να προάγει αυτές τις αξίες αναδεικνύει τη σημασία της παιδείας ως κινητήρια δύναμη για ένα καλύτερο αύριο.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας!!